

СУБ'ЄКТИ АВТОРИЗАЦІЇ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ: КЛАСИФІКАЦІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ

Шатілова О.С.,

Державний університет телекомунікацій,
вул. Солом'янська, 7, м. Київ, 02000
shatilova.olena@gmail.com

У статті висвітлено особливості функціонування категорії авторизації в публіцистичному тексті. Здійснено спробу дослідити лексико-граматичний план вираження авторизації, зокрема способи номінації суб'єктів авторизації (джерел інформації). Підґрунтям класифікації суб'єктів авторизації вибрано семантичний принцип. У результаті аналізу зібраного фактичного матеріалу виокремлено кілька способів позначення джерел інформації, об'єднаних у відносно однорідні групи.

Ключові слова: засоби масової комунікації, авторизація, суб'єкт авторизації, формально виражені суб'єкти авторизації, формально не виражені суб'єкти авторизації.

Шатилова Е.

Субъекты авторизации в публицистическом тексте: классификационные-квалификационные признаки

В статье рассматривается функционирование категории авторизации в публицистическом тексте. Осуществлена попытка исследования лексико-грамматического плана выражения авторизации, в частности способов номинации субъектов авторизации (источников информации). В основу классификации субъектов авторизации положен семантический принцип. В результате анализа собранного фактического материала выделено несколько способов обозначения источников информации, разделённых на относительно однородные группы.

Ключевые слова: средства массовой информации, авторизация, субъект авторизации, формально выраженные субъекты авторизации, формально не выраженные субъекты авторизации.

O. Shatilova

Subjects of Authorization in Journalistic Text: Classification and Qualification Signs

The article is devoted to the study of the functioning of authorization in a journalistic text. The lexical and grammatical means of expressing authorization, in particular, the methods of naming authorization subjects (information sources), are studied. The basis of classification of subjects of authorization is a semantic principle. As a result of the analysis of the collected factual material, several groups of sources of information are identified. The first group is proposals in which the source of information is an anthropomorph. The second group is formed by the names of people according to the type of their activity. The second group also includes nominations of sources used in any scientific and journalistic texts, for example, "scientists", "experts", "researchers", "organizers" and others. The third group is formed by the names of subjects of authorization, which are called place of residence. The fourth group consists of nominations of undetermined sources of information, that is, subjects designated by the words of "some", "others", "one" and others. The fifth group is formed by generalized subjects of authorization. The sixth group contains cases in which subjects of authorization are not formally named.

Observations on lexical units, which designate subjects of authorization, allow us to assert that they depend on the tasks and conditions of communication in the media. Subjects that provide information, information sources are usually subjects known to the addressees. Some limitations of the lexical-semantic groups of nouns that denote subjects of authorization, tells us that in a journalistic text authorization is one of the ways of producing, storing and transmitting information. The means of authorization depend on the tasks of servicing in the sphere of mass media.

Key words: mass media, authorization, subject of authorization, formally expressed subjects of authorization, formally unexpressed subjects of authorization.

Вступ. Інтенсифікація міжнародного обміну інформацією, зростання числа мовних контактів переважно за посередництвом засобів масової комунікації (ЗМК) посилює необхідність

вивчення функціонування модусних категорій. Універсальний характер авторизації як лінгвістичного явища, з одного боку, і детермінованість публіцистичного функційного стилю, з другого,

створюють передумови для зацікавлення особливостями вираження авторизації саме на матеріалі текстів ЗМК.

Актуальність дослідження визначається необхідністю подальшого пошуку диференційних рис публіцистичного стилю й розроблення проблеми його екстралінгвальної зумовленості, недостатньою глибиною вивчення категорії авторизації в контексті загальнолінгвістичної проблеми суб'єктивності в мові.

У запропонованому дослідженні увагу зосереджено на лексико-граматичному плані вираження авторизації, тобто на способах номінації авторизаторів (джерел інформації). **Метою** роботи є визначення класифікаційно-кваліфікаційних ознак суб'єктів авторизації на матеріалі текстів ЗМК. Підґрунтям класифікації суб'єктів авторизації є семантичний принцип.

Критичний огляд літератури. Незважаючи на досить ґрунтовні дослідження мови ЗМК (А.М. Агафонова, С.В. Гричин, Н.В. Гуйванюк, Н.І. Клушина, Н.С. Сироватська, С.Т. Шабат-Савка, Т.В. Юрчишин та ін.), окремі питання щодо лінгвістичної специфіки публіцистичного тексту лишаються поза увагою дослідників. Серед них і питання вираження категорії авторизації в деяких функційних стилях української мови, зокрема публіцистичному.

Результати дослідження та обговорення. У результаті аналізу зібраного фактичного матеріалу було виокремлено кілька способів позначення джерел інформації, об'єднаних у відносно однорідні групи.

До першої групи належать речення, що містять вказівку на джерело інформації з позначенням конкретних імен. Авторизатори в них виражені антропонімами: **Порошенко** зазначив, що чергові парламентські вибори мають відбутися у 2019 році (Українська правда, 15.03.2017); **Екс-прем'єр Арсеній Яценюк** вважає, що вказівку про його заочний арешт Слідкому РФ і російським судам дав особисто президент Росії (Правда, 29.03.2017); **Євросоюз** намагається втрутитися у результати виборів у Великій Британії, а деякі політики у Брюсселі роблять все для того, щоб переговори щодо Brexit провалилися. Про це прем'єр-міністр Великої Британії **Тереза Мей** заявила на брифінгу після зустрічі з королевою Єлизаветою II (Європейська правда, 04.05.2017). Джерело інформації може бути поіменоване за допомогою повної форми імені, лише прізвища чи прізвища з ініціалами, імені й імені по батькові: *На думку Порошенка, Україна вийшла з «глибокого шоку» після російської агресії* (РБК-Україна, 24.08.2017); *Договір був підписаний з респектабельною міжнародною банківською групою, про що Петро Олексійович заявив у січні на своїй прес-конференції* (Українська правда, 05.04.2016); **Петро Порошенко** повідомив, що Україна вийде з ініціативою про введення ми-

ротворців ООН на непідконтрольні території Донбасу на сесії Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй, яка відбудеться у Нью-Йорку восени (Погляд, 22.08.2017).

Актуалізоване в тестах ЗМК і живання власних імен із зазначенням посади, соціального статусу чи певної характеристики особи: **Президент Петро Порошенко** заявив про збільшення грошового утримання військовослужбовців Збройних Сил України певних спеціальностей (Українська правда, 05.08.2017); **Відомий російський політичний діяч Є. Гайдар** якось зауважив, що коли про щось промовчати, підчистити, пересмикнути, то відверта брехня може видатись досить правдоподібною (Телеграф, 12.06.2016); **Колишній міністр доходів і зборів Олександр Клименко** анонсував своє повернення в Україну (Кореспондент, 21.09.2015); **Професор КНЛУ, доктор юридичних наук Олександр Мережко** зауважив, що прийняття цього закону в практичному і теоретичному плані ставить питання про межі слова в Україні і, судячи з усього, дати чітку відповідь про ці кордони зможе лише майбутня судова практика (ТСН «1+1», 10.04.2015, 12:27).

З метою уникнення повторів у тексті зазвичай суб'єкта авторизації, вираженого власним іменем, номінують у наступних реченнях за допомогою особового займенника: *США* шукають нові способи захисту суверенітету України, оскільки Мінський процес зайшов у глухий кут. І саме тому посилюються дискусії про доцільність розширення військової допомоги. Про це в інтерв'ю "Deutsche Welle" сказав колишній заступник Генерального секретаря НАТО **Александр Вершбоу**. Він звернув увагу на заяву міністра оборони США **Джеймса Маттіса**, в якій він розповів, що у Вашингтоні активно обмірковують можливість передачі Україні летального оборонного озброєння (Дзеркало тижня, 25.08.2017); Родичі Героя України **Валерія Чибінієва** випадково постраждали від вибуху на вулиці Грушевського в Києві 24 серпня, такої думки дотримується сам **Чибінієв**. В інтерв'ю «Громадському» він заявив про те, що вважає подію випадковістю, так як його родичі вперше були в столиці і просто гуляли по вулиці (Дзеркало тижня, 25.08.2017).

Другу групу утворюють найменування людей за родом їхньої діяльності: **Синоптики** застерігають про пориви вітру найближчої доби (Дивись, 24.04.2017); **Медики** закликають житомирян робити щеплення проти грипу, але вакцин ще нема. З початком холодів у поліклініках міста традиційно збільшується кількість пацієнтів. 19 жовтня **медики** Житомира зазначають: за минулий тиждень зафіксували майже 1300 випадків захворювань на ГРЗ, втім, про епідемію нині не йдеться (Житомир.Info, 19.10.2016); Тоді **музикант** доволі різко описав своє ставлення до людей, які не володіють українською мовою. Зокрема, **артист**

зауважив, що ті люди, які не можуть вивчити українську, «мають низький IQ» (ТСН «1+1», 14.08.2017, 09:01).

Також до другої групи можна зарахувати номінації джерел, притаманні галузі науки загалом, тобто назви суб'єктів, уживані в будь-яких наукових і публіцистичних текстах, наприклад «науковці», «експерти», «учені», «організатори» тощо: **Вчені** довели, що на Землю надходять містичні радіосигнали з космосу. **Науковцям** вдалося довести, що швидкі радіоімпульси дійсно надходять на нашу планету з космосу (Espresso.tv, 04.04.2017); **На думку експертів, опитаних** авторитетним фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», до парламенту можуть потрапити 7 партій (БукІнфо, 22.10.2014); **Дослідники вважають**, що вікінги були кровожерливими і войовничими до певного моменту в історії. Вони на ранніх етапах мирно торгували зі своїми європейськими сусідами (Знай, 09.08.2017); У Дніпрі сьогодні стартувала вітрильна регата пам'яті Івана Сірка. **Організатори переконують**, що вона наймасштабніша в Україні (Експрес, 05.07.2017).

Третю групу утворюють найменування суб'єктів авторизації за місцем проживання: **Кияни** вважають, що найкращі клумби і газони в Оболонському і Голосіївському районах (Депо, 28.07.2015); **Харків'яни** вважають справедливим вирок суду. Медсестру, яка біла ногами пораненого, засуджено на півтора року перебування в колонії (День, 10.02.2015); **Жителі Сумщини** просять депутатів врятувати села від масових пожеж (Депо, 13.07.2015); **Львів'яни переконані**: Майдан має стояти. Допоки вбивці не будуть покарані — Майдан у Львові стоятиме. Разом з тим **львів'яни закликають** київських мітингувальників не поспішати розбирати укралення (Zik, 25.02.2014).

Окрему групу становлять номінації невизначених джерел інформації, тобто суб'єктів, позначених словами одні, деякі, інші, дехто та ін.: **Дехто** вважає, що необхідно притягнути до відповідальності керівництво каналу «Інтер» за антиукраїнську діяльність на користь ворожої держава (Телеграф, 09.08.2016); **Деякі ЗМІ** зазначають, що аварія сталася в день 25-річчя канатної дороги Місхор — Ай-Петрі і стала першою подібною подією за всю історію її існування (Тиждень, 17.08.2013); Думки щодо проведення Дня незалежності розділилися. **Одні** вважають, що він — недо речний, коли на сході країни війна. **Інші** впевнені, парад — чудовий привід висловити повагу нашим захисникам (Сьогодні, 21.08.2016).

До цієї ж групи доцільно зарахувати й речення із такими словами-маркерами, як «чутки», «плітки» й под., що кваліфікують джерело інформації як невизначене, точно не встановлене: Після того, як в світі розповсюдилися чутки про можливе важке захворювання президента Росії Володимира Путіна, російське телебачення про-

демонструвало в п'ятницю, 13 березня, ймовірно, актуальні кадри із зустрічі з головою Верховного суду Російської Федерації В'ячеславом Лебедевим. За інформацією прес-служби Кремля, зустріч відбулася в підмосковній резиденції Путіна (Європа, 13.03.2015); Відразу ж **поширилися плітки**, що працівники залишилися не тільки без робочого місця, а й без заробітної плати та взагалі без роботи (Вісті, 21.07.2015). Близькими за значенням є речення, що містять у складі авторизатора неозначені займенники або числівники один / одна / одне / одні у функції неозначеного займенника: **Один знайомий** мені розповідав, як було на виборах в Партії Регіонів. Заходиш на Липську, і там в окремі кімнаті лежали гроші (Підприцілом, 26.07.2017); **Дехто в Угорщині** робить нам удар в спину; **Дехто з безвідповідальних політиків**, зокрема в Угорщині, вирішив, що настав зручний час, коли з України можна трошки познущатися або щось поцупити, тому що вона знаходиться у важкому становищі (Українська правда, 12.04.2017). Лексеми *дехто*, *хтось*, *один / одна / одне / одні* й подібні мають складну семантику: мовець має на увазі певний суб'єкт авторизації, але не хоче повідомляти про нього адресатові чи не передбачає в нього здатності ідентифікувати цього суб'єкта-авторизатора. Нерідко адресант вдається до невизначеної номінації з прагматичних міркувань, щоб не переобтяжувати увагу адресата зайвою деталізацією, вказівкою на конкретні персоналії.

Особливістю масової комунікації, на відміну від міжособистісної та інших видів соціальної (галузевої, наукової, релігійної тощо), є її надособистісний і надсоціальний характер. Завдяки деіндивідуалізації особистостей і нехтування реальним соціальним статусом формується особливий соціальний суб'єкт — маса. На особу, яка є частиною маси, діють особливі психологічні закони. Маса «заражає» людину, змушуючи її наслідувати потрібні моделі поведінки, навіюючи певні думки. Одним із таких прийомів створення причетності до загалу, до яких нерідко вдаються журналісти, є вживання слів типу «усі», «ніхто», «більшість», «усі ми» тощо. Такі слова-авторизатори фактично не несуть конкретної достовірної інформації про джерело повідомлення, а сприяють створенню ілюзії причетності до єдиної маси: **Усі ми** знаємо, що рух — це невід'ємна складова здорового способу життя (Погляд, 12.08.2017); **Більшість** жителів Донбасу переконані, що хочуть жити в Україні (Gazeta.ua, 26.04.2017); **Усі** вважають, що пропаганда — це новини («Факти» ICTV, 31.05.2017, 19:35); **Нас ніхто** не вважає за людей! (Погляд, 13.12.2014). Такі суб'єкти авторизації можна умовно кваліфікувати як узагальнені. Вони утворюють п'яту групу авторизаторів.

До цієї ж групи доцільно зарахувати найменування узагальнених суб'єктів, які в силу пев-

них обставин є носіями інформації: **51,1 % респондентів, опитаних Центром політичних і економічних досліджень імені Олександра Ра-зумкова, вважають українців і росіян братніми народами** (Правда, 16.12.2016); **Найбільший опір проведенню реформ в Україні, на думку опитаних, чинять олігархи та чиновники** (Погляд, 12.04.2016); **36,7 % українців вважають, що де-централізація йде дуже повільно** (Українська правда, 24.07.2017); **Випускники шкіл переконані, що знання, необхідні для розв'язання завдань тесту, можуть мати лише студенти третього курсу вишів, а не випускники шкіл** (День, 11.07.2016). На відміну від авторизаторів другої групи, суб'єкти якої об'єднані за родом діяльності чи професією і є носіями постійної ознаки, представники цієї групи об'єднані штучно певною життєвою ситуацією, тобто є носіями тимчасової ознаки.

Шоста група містить випадки, в яких суб'єкти авторизації формально не названі, а речення є неозначено-особовими або узагальнено-особовими: **Раніше зазначалося, що в Україні з робочим візитом 13–14 березня перебуватиме міністр закордонних і європейських справ Люксембургу Жан Ассельборн** (Укрінфо, 04.05.2017); **З'ясувалося, що вся зовнішня політика Путіна — це суцільні понти** (Город, 16.04.2017); **Виявилось, що чоловіки більш залежні від солодкого** (Хрещатик, 20.06.2017). Суб'єкт авторизації в таких конструкціях формально лексею не виражений, тобто імпліцитний. Він може бути встановлений з попереднього контексту або залишатися невизначеним, якщо цього прагне адресант: **Виявилось, що торт зі свічками на уродини може бути небезпечним. Під час задування свічок на торті кількість бактерій на ньому збільшується у 15 разів. До таких висновків дійшли учені з університету Клемсон у США** (Express.ua, 02.08.2017); **Новий експеримент у космосі називають грандіозним** (Погляд, 20.07.2015). Імпліцитний суб'єкт авторизації або свідомо прихований адресантом, або невідомий йому.

У межах публіцистичного тексту з метою уникнення повторів зазвичай вживають різні типи номінацій на позначення одного суб'єкта авторизації: **Президент Франції Еммануель Макрон вважає, що Польща повинна змінити свій політичний курс, який не відповідає європейській системі цінностей. Про це глава держави сказав /у ході спільної прес-конференції з президентом Болгарії Руменом Радевим у Варні. Він також підкреслив, що польському уряду необхідно міняти**

підхід до регулювання трудової сфери в Європейському Союзі (Дзеркало тижня, 25.08.2017).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у результаті аналізу матеріалу виокремлено шість основних груп авторизаторів у текстах ЗМК:

- авторизатори, позначені антропонімом із можливістю заміни особовим займенником;
- авторизатори-найменування за родом діяльності, приналежністю до галузі науки чи сфери діяльності;
- суб'єкти авторизації за місцем проживання;
- невизначені авторизатори;
- узагальнені суб'єкти авторизації;
- формально не виражені (імпліцитні) авторизатори.

Спостереження над колом лексичних одиниць, що позначають суб'єкти в рамках авторизувальних структур, дають можливість постулювати зумовленість їх лексичного наповнення завданнями й умовами спілкування в галузі масової комунікації. Суб'єктами, які вводять інформацію, тобто джерелами інформації, є зазвичай відомі адресатам суб'єкти, позначення яких репрезентоване першою групою лексичних одиниць. Певна обмеженість лексико-семантичних груп іменників на позначення суб'єктів авторизації свідчить про те, що в публіцистичному тексті авторизація є одним із засобів створення, збереження й передавання інформації, екстралінгвально детерміноване завданнями обслуговування сфери засобів масової комунікації. Авторизаційні конструкції, відображаючи суб'єктивний елемент пізнання, виявляють тяжіння до певного класу слів на позначення джерела інформації, тобто вживання авторизаційних конструкцій у публіцистичному тексті певною мірою детерміноване синтагматичними відношеннями (сполучуваністю) з ними.

У стилістичному аспекті позначення авторизації проблема суб'єкта виявляється пов'язаною з реалізацією трьох її основних структурних моделей: двоскладної дієслівно-іменної, прийменниково-відмінкових форм і «знеособлених варіантів із синтаксично і стилістично значущим усуненням назви особи» [2, 98].

Таким чином, коло номінацій джерел інформації в засобах масової комунікації в рамках авторизаційних конструкцій детерміноване екстралінгвальною базою публіцистичного стилю і є своєрідною диференційною ознакою, що проявляється на лексичному рівні його організації, а розмаїття форм вираження суб'єктів авторизації окреслює коло подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуйванюк Н. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ (на матеріалі авторизованих конструкцій сучасної української мови) / Г. Гуйванюк, А. Агафонова. — Чернівці : Рута, 2001. — 76 с.
2. Золотова Г.А. К вопросу о конститутивных единицах текста / Г.А. Золотова // Русский язык: Функционирование грамматических категорий. Текст и контекст. — М. : Наука, 1984. — С. 88–102.
3. Кульбаська О.В. Вторинна прекація у простому реченні : монографія / О.В. Кульбаська. — Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т, 2011. — 672 с.
4. Ткачук В.М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія / В.М. Ткачук. — Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. — 240 с.

REFERENCES

1. Huivaniuk, N. & Ahafonova, A. (2001). Antropotsentrychnyi pidkhd do vyvchennia movnykh yavysheh (na materiali avtoryzovanykh konstruksii suchasnoi ukrainskoi movy) [Anthropocentric Approach to the Study of Language Phenomena]. Chernivtsi, Ruta, 76 p.
2. Zolotova, G.A. (1984). K voprosu o konstitutivnykh yedynitsakh teksta [On the Question of Constitutive Units of Text]. Russkii yazyk: Funktsionirovaniie grammaticheskikh kategorii. Tekst i kontekst. Moscow, Nauka, 88–102.
3. Kulbabska, O.V. (2011). Vtorynna predykatsiia u prostomu rechenni: monografii [Secondary Prediction in a Simple Sentence: monograph]. Chernivtsi, Chernivetskyi natsionalnyi universytet, 672 p.
4. Tkachuk, V.M. (2003). Katehoriia subiektivnoi modalnosti: monohrafiia [Category of Subjective Modality: monograph]. Ternopi, Pidruchnyky i posibnyky, 240 p.